ten gaan oprichten in plaatsen, waar een Nederlandsche Hervormde predikant van andere richting is, en dat door moderne predikanten, veelal behoorende tot de Nederlandsche Hervormde kerk, voor afdeelingen van den protestantenbond wordt gesproken en godsdienstonderwijs wordt gegeven, in plaatsen, waar een collega uit het — zelfde Nederlandsch Hervormd genootschap bij den dienst des Woords in 't kerkgebouw voorgaat of met een deel der jeugd catechiseert.

Dit nu is toe te juichen: daaruit spreekt waarheidszin en liefde tot eigen overtuiging, en dit wijst tevens den weg, dien we nu niet langer partieel en half onbewust, maar met beslistheid als naar een duidelijk zichtbaar doel te loopen hebben, om uit het moeras te geraken.

De rangschikking van deze tweede opmerking als *tweede voordeel* schijnt ons minder juist.

Het is geen tweede voordeel van geestelijke scheiding, maar eenvoudig een opmerking die aantoont, dat de geestelijke scheiding feitelijk reeds bestaat, en nog alleen consequent doorvoering eischt.

Hierbij laten we het voor ditmaal, om een volgend maal uiteen te zetten, hoe de geachte schrijver zich *de verwezenlijking* van zijn denkbeeld als mogelijk denkt.

Voorshands voegen we er slechts aan toe, dat het vroeger ook in onze kolommen verdedigde denkbeeld van een *modus vivendi* evenzoo bedoelde: 1°. het ontnemen aan het Genootschap van het karakter van kerk; 2°. het afzonderlijk organiseeren binnen een louter administratief genootschap van Gereformeerden, Ethischen, Groningers, Modernen; en 3°. het niet langer geestelijk verantwoordelijk stellen van de één groep voor het bestaan en de handelingen der overige.

Bedoeld als maatregel van overgang bestaat er alzoo bij ons principieel tegen dezen gedachtengang geen bezwaar, mits hij maar zóó worde uitgevoerd, dat de Gereformeerden ook voorshands metterdaad *kerkelijk naar den eisch van hun beginsel* leven kunnen.

Doch hierover een volgend maal.

Onthouding.

XXIV *(Slot)*

Thans rest ons nog de *Onthoudingsvereenigingen* als zoodanig te bespreken, en ons oordeel daarover zal, dunkt ons, aan de vrienden dezer Vereeniging meévallen.

Onder »Onthoudersvereenigingen," verstaan wij vereenigingen of gezelschappen van mannen en vrouwen, die zich tegenover elkander verbinden, om geen drank te drinken, waarin op wat wijs ook alcohol schuilt.

Het doel dezer vereenigingen kan hierbij velerlei zijn.

Het kan daarin liggen, dat men op die wijs zichzelven persoonlijk tegen het gevaar van het Alcoholisme beveiligen wil. Het kan zijn, dat men door zulk een vereeniging op zijn naaste omgeving, in huis, bedrijf- en vriendenkring wil werken. Het kan ook zijn, dat men samen zich vereenigt om het alcoholisme in den breedsten kring te bestrijden, en nu, om sterk te staan, zelf begint met zich aldus te binden.

Zulke vereenigingen nu achten we niet alleen niet verkeerd, maar zelfs aanbevelingswaardig en noodig, mits onder drieerlei voorwaarden:

De eerste is, dat zij, die zulk een vereeniging aangaan, in staat zijn om te oordeelen wat zij doen. Er dient derhalve zekere leeftijd te worden bepaald. Kinderen van 5 à 6 jaar in zulke vereenigingen op te nemen, komt ons ongeoorloofd voor.

De tweede voorwaarde is, dat er *belofte* en geen *gelofte* zij.

Want wel zijn ook *geloften* geoorloofd en prijslijk; maar gelofte van onthouding mogen niet dan voor zekeren tijd, en mogen niet voor het leven worden aangegaan.

Eenvoudig wijl zij haar grond vinden in bijzondere gemoedsgesteldheden, en niet in algemeene, heel het leven beheerschende overtuigingen.

Een gelofte mag nooit te niet gedaan. Ze is aan den Heere en niet aan menschen geloofd. Ze is heilig.

De *belofte* daarentegen kan zich uitstrekken over alles waarover men zeggenschap heeft, overmits ze vanzelf wegvalt, zoodra men ophoudt lid van zulk een vereeniging te zijn.

En de derde voorwaarde is, dat het ontbreken van een goeden kerkelijken toestand er toe nope.

Zulke vereenigingen toch dragen geen ander karakter, dan dat van een surrogaat voor de kerkelijke tucht.

En overmits nu op kerkelijk gebied in tamelijk uitgestrekten zin van kerkelijke tucht geen sprake is, zoo is het gewenscht, dat een ieder die leeft in een kerk, waar die tucht ontbreekt, een surrogaat voor die tucht zoeke in bijzondere vereenigingen.

Evenals men Evangelische vereenigingen oprichtt als de kerk waarin men leeft geen goeden Dienst des Woords waarborgt, zoo ook richt men dan Onthoudersvereenigingen op bij ontstentenis van eigen oefening van de kerkelijke tucht.

Hieruit nu volgt ons oordeel, dat we voor de Gereformeerden in het gemeen zulke vereenigingen niet gewenscht vinden, wijl ze, waar kerkelijke tucht bestaat, die overnemen, en daardoor verslappen.

Maar ook anderzijds, dat we voor kerkelijke toestanden, waarin van kerkelijke tucht zoo goed als geen sprake is, zoodat bij groote menigte allerlei dronkaards en misbruikers van den alcohol inslopen en *niet* vermaand of onder tucht gebracht worden, zulke vereenigingen gewenscht, en ten deele zelfs noodzakelijk vinden.

Zeker geestelijk gevaar blijft er daarom wel aan kleven, in zoover ze valsch ascetisme voeden kunnen, maar tegen dit gevaar weegt op het nog grooter gevaar, dat geheele volkskringen, die kerkelijke tucht missen, verwilderen.

Dit is dan ook de reden, waarom we steeds niet enkel niet belangstelling, maar met toejuiching den arbeid der Onthouding *buiten* onze kerken gadesloegen, en evenzoo in den boezem onzer eigen kerken dit stelsel van onthouding op jegens elkaar bindende belofte nimmer hebben aangemoedigd.

Scheen dit sommigen inconsequent, nu zal men de consequentie van ons stelsel verstaan.

Schiet de kerk te kort, dan is er geen uitweg dan in het *wettelijke standpunt*; maar doet de kerk haar plicht, dan is die uitweg te mijden.

Juist in verband hiermede kan er intusschen niet genoeg nadruk op worden gelegd, dat de Gereformeerde kerken toch mogen toezien, om ook in zake het misbruik van alcoholische dranken, haar plicht te doen.

Niet enkel bij verklaarde dronkaards, maar tegen *alle* misbruik, hoe schijnbaar geoorloofd ook.

En dit niet alleen in de dorpen, maar evenzoo in de groote steden.

En dan natuurlijk niet alleen tegen het *misbruik* van sterke dranken, om een teatotallersgeest in de kerk van Christus in te voeren, maar tegen *alle* misbruik van wat aard ook.

Doch hierbij late men het niet.

We hebben er nog tweeerlei aan toe te voegen.

Het eerste is dit.

Zijn er in onze Gereformeerde kerken personen, die, als ze de hand in den boezem steken, voor God bekennen moeten, dat ze zich aan misbruik schuldig maken, en dit misbruik niet op andere wijze weten te keeren, laat ze dan onverwijld eerst de *gelofte*, en zoo dit niet baat de *belofte* aanwenden.

Met *gelofte* bedoelde Calvijn in zulk een geval, en bedoelen wij, dat een Christen, die zich bewust is van misbruik, voor God de gelofte doet, om b. v. drie maanden of een half jaar lang, volstrekt niets van dien aard te gebruiken; dat hij dit doe in stilte voor zijn God; zonder opspraak; heilig voor den Heere.

En merkt zoo iemand ook daarna, dat dit hem niet helpt, doe hij dan de *belofte* in zulk een vereeniging.

Tienmaal beter zich aan te sluiten bij zulk een vereeniging, dan zich vrij te noemen, en inmiddels slaaf der zonde te blijven.

Onze tweede opmerking eindelijk is deze.

Indien één onzer één zijner huisgenooten ziet, die zich aan misbruik schuldig maakt, en bij wien vermanen noch berispen baat, omdat gij toch zelf ook wijn of dergelijke gebruikt, zoodat uw woord meer indruk op hem zou verkrijgen, als ge eerst onthouder werdt, met de kans er ook hem toe te bewegen, red dien zondaar dan door te doen wat ge anders voor uzelven *niet* zoudt gedaan hebben, en sluit u aan zulk een vereeniging aan, in de stille hoop, dat ge ook uw vader of moeder, uw broeder of zuster zult winnen.

Hiermede eindigen we onze korte toelichting van het vraagstuk der *Onthouding*.

Ons doel was het Gereformeerde standpunt ook met het oog op dit vraagstuk, uiteen te zetten.

De dank dien we reeds van verschillende zijden voor deze kleine studie mochten ontvangen, heeft de moeite er aan ten koste gelegd, ruimschoots beloond.

Van den heer A. F. de Savornin Lohman ontvingen we onderstaand schrijven:

Aan de Redactie van de *Heraut*.

Geachte Hoofdredacteur!

Het is mijn voornemen niet, aan uwe uitnoodiging om de feiten, door mij en mijn zoon betwist, met name te noemen. Het schijnt mij een onbegonnen werk over elk punt een discussie te openen, en een debat in een blad zou toch nimmer kunnen leiden tot objectieve constateering der feiten. Om maar één voorbeeld te noemen. Gij schrijft, in antwoord aan den heer Hovy: »na afwijzing *door den heer Lohman van de methode van onderzoek*." Nu is het een uit de stukken bewijsbaar feit, dat ik nimmer »de methode van onderzoek" heb afgewezen, maar dat ik alleen *mijne* methode *voor mijn vak* onbruikbaar heb geacht, gelijk ik zulks nog doe; terwijl ik uit ten mijnent berustende *stukken bewijzen* kan dat, zoodra het debat over uwe methode zou zijn afgeloopen, ik daartegenover de mijne zou hebben gesteld, mij daarbij geheel aansluitende aan wat wij lezen in Calvijns Institutie Boek IV, Cap. XX, 14 en 15, dat ik zeer ter overdenking aanbeveel aan allen die mijne voorstellingen omtrent het recht als ketterij hebben veroordeeld. De aanval op Seinpost is dus geschied *te midden van* de beraadslagingen over de methode. Mijn bewering staat derhalve lijnrecht tegenover de uwe; maar een debat brengt de zaak niet tot klaarheid. Ik wensch mij dan ook niet meer te verdedigen tegen welke voorstelling der feiten ook, daar ik dit *thans* nutteloos acht; maar ik blijf bij mijn protest volharden.

Maar gij zult mij wel willen veroorlooven in uw blad een paar opmerkingen te plaatsen over uw artikel: *De Gereformeerde beginselen van het Staatsrecht*. Niet slechts door persoonlijke toewijding, maar ook geldelijk heb ik naar vermogen bijgedragen *tot de stichting* der Vereeniging; tot de vaststelling der Statuten werkte ook ik mee; en ik meen dus in de gegeven omstandigheden eenig recht te hebben mijn gevoelen uit te spreken in een blad, dat voor onze kringen kan gelden als het officieele blad der Vereeniging. Ik doe dat te liever, omdat door u, in tegenstelling met de heeren Bavinck, Heemskerk en Brummelkamp, argumenten worden gebezigd die als het ware tastbaar zijn, zoodat ik mij nu tenminste eenigszins een voorstelling kan maken van wat door u [en uwe medestanders bedoeld wordt. Ik hoop echter geen misbruik te maken van de door u mij toegestane plaatsruimte, en zal mij daarom bepalen [tot punt 3 van uw betoog, ofschoon naar mijne meening ook de punten sub. 1 en 2 gemakkelijk zouden zijn te weerleggen.]

Ik begin met het slot. Gij noemt mijne bewering, dat als grondslag van het Staatsrecht te verstaan ware: »gebondenheid aan Gods Woord naar de opvatting van de Belijdenisschriften der Gereformeerde kerken" een *»uitdenksel*, dat in 1879 niet kan bedoeld zijn, en in zichzelf volstrekt onhoudbaar is." Onhoudbaar moge mijne bewering zijn, een uitdenksel is zij niet. In mijn geschrift »de aanval op Seinpost enz." bl. 46/8 heb ik medegedeeld, hetgeen reeds in 1879 door mij over dit punt is geschreven en door u werd geantwoord. Toen reeds ging ik dus, met uw medeweten, uit van dezelfde stelling die ik nu verkondig: en indien gij toen geantwoord hadt in den geest waarin gij nu schrijft, zou ik, dit begreept gij toen toch ook wel, het curatorschap niet hebben kunnen of willen aanvaarden. *Maar destijds gaaft gij ook zelf aan »Gereformeerde beginselen" dezelfde beteekenis als ik thans.* Gij schreeft in 1880 o. a. »dat »Gereformeerd" of »gezuiverd" volstrekt niet gelijkluidend is met »Calvinistisch" of »Zwingliaansch", maar reeds als woord, als term, als uitdrukking op een *historie*, op een *beginsel* en op een gestadig streven naar een *»ideaal* wijst". »In dat »zuiveren of reformeeren" ligt een ideaal." Tusschen *gereformeerd* en *Christelijk* is geen verschil, mits men »gezuiverd Christelijk" bedoelt, want »dat is Gereformeerd." Ik heb daaraan reeds herinnerd in evengemeld geschrift, bladz. 63/5. Welnu! Lees nu, overeenkomstig uw eigen woorden in 1880 geschreven, met mij in art. 2 in plaats van »Gereformeerde beginselen" eenvoudig »gezuiverd Christelijke beginselen", en houd dan vol, zoo gij kunt, dat »mijne voorstelling, alsof onder Gereformeerde beginselen als grondslag voor het Staatsrecht te verstaan ware: gebondenheid aan Gods Woord naar de opvatting van de Belijdenisschriften der Gereformeerde kerken een uitdenksel is, dat in 1879 niet *kan* bedoeld zijn en in zichzelt volstrekt onhoudbaar is!" Ik verwijs u overigens ook nog naar de citaten, aangehaald op bl. 66/8 van genoemd geschrift. Voorts naar uwe artikelen in de *Heraut* no. 132, 133, 134.

Thans nog vier aanteekeningen.

1°. Gij zegt: als een hoogleeraar nu eens leerde dat het Russisch staatsrecht ook voor ons land geschikt was; of dat de onafhankelijkheid der rechterlijke macht, of het budgetrecht of het kiesrecht moest worden afgeschaft, of de gewetensvrijheid gefnuikt, dan zou zulk een anti-gereformeerd staatsrecht aan de V. U. niet te weren zijn, vermits geen enkel *artikel der Belijdenisschriften* zich met die dingen bezig houdt. Maar mijnerzijds is dat ook nimmer beweerd; steeds was mijne stelling, dat *de Schrift en zij alleen* de grondslag kan zijn van onderwijs. Slechts heb ik, ter afsnijding van alle dubbelzinnigheid, daarbij gevoegd: »opgevat naar de Belijdenisschriften der Gereformeerde kerken", mijnhaansluitende aan 't geen gij schreeft in de *Heraut* van 29 October 1893 no. 827: »in haar statuten heeft de Vereeniging voor H. O. op G. G. dan ook duidelijk uitgesproken, dat zij haar *Gereformeerden grondslag* aldus opvat en verstaat. Ze verwijst toch in die Statuten naar de Gereformeerde *Belijdenis* en naar *kerkelijke* usantie en praktijk ten opzichte van deze Belijdenis. Geheel afgezien van de bijzondere eischen der Theologische faculteit, geldt *voor heel de Universiteit in al haar faculteiten de eisch dat ze confessioneel niet op dwaalpaden verloope*". Daarom heeft ook voor de niet-theologische professoren de kerkelijke belijdenis beteekenis. Maar het onderwijs steunt, volgens mij, en ook volgens die Belijdenis, op de Schrift. Gij hadt dus, om mij te weerleggen, moeten bewijzen, dat ook *de Schrift* zich niet tegen het leeren van die zonderlinge, volgens u ongereformeerde stellingen verzet.]

2°. Misschien is dit ook uwe bedoeling, en beweert gij, dat ook de Schrift niets bevat omtrent de door u genoemde leeringen. Mocht dit het geval zijn, dan ontken ik dit. *Sommige* van die leeringen zijn met eene gezonde opvatting van de Schrift niet te rijmen. De Schrift — het is niet moeilijk dit aan te toonen — bevat genoegzame aanduiding van de door God gewilde verhouding tusschen overheid en volk, om te verhinderen dat zóó averechtsche leeringen worden verkondigd door wie in ernst met haar rekening wil houden.] Nu moge het waar zijn dat ook de Russische Czar en Alva zich op den Bijbel beroepen, of hebben beroepen, maar dan toch zeker niet op den Bijbel »naar de opvatting van de Belijdenisschriften der Gereformeerde kerken"!

3°. Ik ontken verder, dat al de door u genoemde staatsrechtelijke leeringen rusten op Gereformeerde beginselen, althans in den door u bedoelden zin. Blijkens de geschiedenis zijn verscheiden van die leeringen haar ontstaan aan geheel andere dan aan Gereformeerde invloeden verschuldigd, en dateeren zij uit een tijdperk, waarin van die beginselen nog geen sprake was. Dat sommige van die leeringen vooral door den invloed der Gereformeerden in kracht en algemeene erkenning hebben gewonnen, loochen ik niet, maar daarom *steunen ze* nog niet *op* die beginselen. En dat de Gereformeerden een tijdlang zoo grooten invloed hebben uitgeoefend ook op de ontwikkeling van het staatsrecht, was niet, omdat hun theorieën nu juist zoo logisch en onweêrlegbaar waren, maar omdat zij mannen waren van groote geloofskracht, die alles omver wierpen, wat aan hun begeerte, om God te dienen naar Zijn Woord in den weg stond. Niet hun theorieën, maar hun geloofsmoed hebben wij in de eerste plaats noodig.

4°. Volgens U moet het onderwijs steunen op de Gereformeerde beginselen, waaronder gij met den Senaat der V. U., verstaat datgene »wat de oorspronkelijke en latere Calvinistische denkers als beginselen van hun denken hebben aangegeven;" maar ook gij wilt dit onderwerpen aan critiek en toetsen aan Gods Woord. Blijkens het bekende, door u op de jongste Synode ingediende bezwaarschrift, hebben de Gereformeerden somtijds gedwaald. Deswege verzoekt gij revisie bij eene wettige Synode. Maar hoe moet nu een niet-theologisch hoogleeraar handelen, die meent dat zeker beginsel, 't welk tot dusver voor Gereformeerd werd aangezien, dien naam niet verdient? Zijn onderwijs moet op Gereformeerde beginselen steunen; hij verwerpt dat beginsel, dat hij ongereformeerd acht, maar »de jaarvergadering" stelt hem in 't ongelijk. Nu buigt de hoogleeraar; maar eenige jaren later oordeelt »de jaarvergadering", wellicht geheel anders saamgesteld dan vroeger, vlak omgekeerd. Onderstel b. v., dat de hoogleeraar in beginsel het particulier eigendom verdedigt, maar dat de in Friesland vergaderde vereeniging bij meerderheid van stemmen uitmaakt, dat landnationalisatie eisch is van Gereformeerd Staatsrecht. Eenige jaren later evenwel oordeelt eene vergadering te Middelburg, waarin waarschijnlijk de Zeeuwen de overhand zullen hebben, anders. Wat moet nu de Hoogleeraar doen? Ik weet het niet; maar dit weet ik wel, dat naar uwe uitlegging en toepassing der Statuten de hoogleeraar zich verbonden zou hebben zijn onderwijs te doen steunen op beginselen die nog nergens geformuleerd zijn; die nog moeten worden gezocht; *maar die nimmer op wettige wijze kunnen worden vastgesteld!*

Ik geloof, dat juist deze opvatting een uitdenksel is, dat in 1879 niet kan zijn bedoeld, omdat de stichters der V. U. zulke onmogelijke dingen niet konden willen. Zij hebben onder Gereformeerde beginselen eenvoudig verstaan »gezuiverd Christelijke" beginselen; dat zijn beginselen, waaraan Gods Woord naar de opvatting van de Belijdenisschriften der Gereformeerde kerken ten grondslag ligt, en zij hebben het aan den Gereformeerden hoogleeraar toevertrouwd die beginselen tot ontwikkeling te brengen, opdat langs dien weg vanzelf een »gezuiverd" en steeds »zich zuiverend Christelijk" staatsrecht zou ontstaan. Zij waren niet van meening, dat de contribuanten der vereeniging den inhoud van dat staatsrecht hadden vast te stellen of te controleeren. Zij zouden dat de omgekeerde wereld hebben genoemd.

Ik zal het hierbij laten. Gaarne laat ik U verder het laatste woord. Nu men, om den strijd over het netelig vraagstuk dat in art. 2 der statuten verscholen ligt te beslissen, de voorkeur gegeven heeft aan de dommekracht der stemmen van niet-deskundigen boven de onderlinge discussie van bevoegde en deskundige mannen, is het onnoodig en zonder nut op dit oogenblik den strijd voort te zetten, en meen ik mij tot het bovenstaande te mogen bepalen.

U dankzeggende voor de plaatsing, met verschuldigde hoogachting,

Uw dw. dr. en oud-ambtgenoot,

A. F. DE SAVORNIN LOHMAN.

Amsterdam, 23 Nov. '96.

Het stuk kwam te laat in, om het thans reeds te bespreken.

Dit een volgend maal.

Uit de Pers.

In het *Holl. Kerkblad* wordt gewezen op de klacht dat de Boeren in Transvaal nog zoo weinig zendingsvrienden zijn.

We lezen daar:

Om nu echter den gang der overweging onzer broederen ginds recht te kunnen beoordeelen, letten we op het feit, dat de belangen der *Zending onder de Kaffers* eenerzijds en die der *heerschappij van het juk der Engelschen* anderzijds voor onze Gereformeerden in Zuid-Afrika veelzins met elkander in strijd zijn. *De Standaard* heeft indertijd hierop ten ernstigste gewezen. Zending onder de Kaffers wordt van *Engelsche* zijde gedreven, en dan wordt die Zending gebruikt, om de *Kaffers* op te zetten tegen de *Boeren* en hen te brengen onder *Engelschen* invloed tot bedreiging en bestrijding van de eer, de onafhankelijkheid en de rust der Afrikaansch-Hollandsche republikeinen.

Hoe verontwaardigd en geprikkeld onze Transvalers daartegen zijn na de geschiedenis van Jameson en Rhodes, begrijpt ieder, die met hen meeleeft.

Daarom volge hier een stuk uit het *Kerkbl.*, waarin deze dingen besproken worden, en waarin het onverdragelijk optreden der Engelsche Zending geteekend wordt.

Het luidt aldus:

DE ZENDING.

Onder dit hoofd hebben wij een tijd geleden aangetoond, hoe de Gereformeerde kerk een stap vooruitgegaan is om het Evangelie van onzentwege te verspreiden onder de gekleurden. Dit gaf aanleiding aan een schrijver in de *Bazuin*, om den toestand van zaken alhier te betreuren. Als men eenigszins omstandigheden in Zuid-Afrika wil in acht nemen, zou men niet zoo lichtelijk zich uitspreken over wat hier al dan niet gedaan wordt. Wij hebben gezegd, dat de Gereformeerde kerk begonnen was met de Zending en wij hebben dit toegejuicht, omdat wij door 's Heeren genade eene geopende deur gevonden hadden. Verder schreven wij over de huivering die er bij velen bestond, om deel te nemen in het werk, en trachtten wij aan te toonen, hoe er eene vervreemding, ook op godsdienstig gebied, ontstond tusschen de blanke bevolking en de gekleurden.

Wij hebben dien toestand ten deele betreurd maar ook eenigszins gebillijkt. Wij wezen er op, hoe dat de Zendeling en de Engelschman voor een groot deel daartoe aanleiding gaven. En nog kookt het bloed van den welmeenenden Afrikaner, als hij bemerkt, hoe nog heden op onrechtvaardige en onchristelijke wijze de kleurling tegen hem aangehitst wordt.

Waar dat vuur bijna uitgedoofd is, wordt het weer op verschillende wijzen opgewakkerd.

Om te staven wat wij zeggen laten wij hier vertaald volgen een kort stukje uit de »Cape Argus."

»DE SOUTH AFRICAN LEAGUE EN KLEURLINGEN."

»Daar Dr. Darley Hartley (voorzitter van S. A. L.) ontkent, dat er in zijne toespraak aan de kleurlingen »iets is dat rassen-haat zou kunnen verwekken," geven wij weer een kort uittreksel uit het Queenstown Free Press-verslag van wat hij gezegd heeft: »Gij zijt ten volle bewust van de bedoeling van de Bondpartij, wier groote oogmerk is, om de verbinding tusschen de Kolonie en de Britsche regeering te verzwakken; om dit eene Hollandsche Republiek te maken en om op andere wijzen den vooruitgang van dit land te stremmen. Nu, zou zulk een ongelukkige toestand voorvallen in dit land, zoudt gij, kleurlingen, de gevolgen van deze verandering ten zeerste ondervinden. Gij zoudt een weinig beter zijn dan de slaven, die gij waart onder de Kaffers; uw land zal u ontvreemd worden; gij zoudt uwe stem verliezen en behandeld worden als *de kleurling in den Vrijstaat en de Transvaal*.

»Laat mij u zeggen, indien gij het niet reeds weet, dat uwe hoogste belangen bevorderd zullen worden door Engelschen, die een vrijgeboren volk zijn, vrijheid en vrije instellingen lief hebben. Onze Koningin die onderdanen heeft over de geheele wereld, van alle kleur en stand, maakt geen onderscheid; zoolang het volk zich goed gedraagt, worden zij allen onder hetzelfde rechtvaardige bestuur behandeld. Gij, oude mannen vóór mij, weet meer van de moeilijkheden en onrechtvaardigheid die gij te verduren hadt vóór Britsche besitneming dan de jonge mannen, en gij zijt het, die hen moest zeggen welke partij te kiezen. Ondersteunt Britsche belangen op elke mogelijke wijze. Een middel ter uitvoering hiervan wordt u aangeboden, en gij zijt gretig om het aan te nemen; maar ik zou u aanraden de zaak ernstiglijk bij uwe huizen te overwegen. Bespreekt het goed onder elkander, vóór dat gij tot eenig besluit komt."

»'t Is politiek gebied" zegt iemand wellicht. Kerk en Staat zijn nauw aan elkander verbonden. Niet te verwonderen is het dus, dat menig Afrikaner, niet alleen van de Gereformeerde kerk, aarzelt zijn 6d af te zonderen voor de Evangelisatie onder de Heidenen. Het is ons doel niet om gemoederen op te wekken, maar slechts om aan te toonen, welke zienswijze men krijgt als men bekend is met den toestand van zaken alhier. Maar voor de waarheid willen wij buiken.

Dit alles is geen reden, om onze plicht na te laten. Wij zullen ons niet op dit voorwendsel voor God kunnen rechtvaardigen. Jezus' gebod ligt daar: »Predikt het Evangelie aan alle creaturen." Daarom ligt deze zaak den leden van het Corps als toekomstige leeraren zoo na aan het hart.

En een ieder, die zich kant tegen de prediking onder de Heidenen, blijft eene verantwoording schuldig bij God. Wij hebben niets te maken met de vervloeking van Cham; dit blijft Gods zaak. Jezus' gebod »Predikt het Evangelie" moet elk lid der kerk gehoorzamen. Wij zullen ons niet kunnen verontschuldigen voor God met te zeggen: »Heere, Gij hebt Cham vervloekt" of »de kleurlingen zijn altoos tegen ons opgestoken." V. V.

Dit stuk verdient onze aandacht.

In verband nu met een en ander zal het onzen lezers duidelijk zijn, hoe gewenscht het is, dat de Zending onder de *Kaffers* van *Hollandsch Gereformeerde* zijde uitga tot vereeniging met onze Transvaalsche broeders en opdat de dienst des Evangelies het werk van Gods voorzienigheid in de vrije ontwikkeling van Afrika van de Kaap tot aan den Nijl niet hindere, maar diene.

Te opmerkelijker is daarom de roepstem uit den kring der *Kaffers* zelf, voorkomende in het vorige nummer van *de Heraut*, waarbij de bede der Kaffers tot Hollandsche dienaren des Woords komt, om tot hen met het Woord Gods over te komen. Zij zelven bieden hierbij voor het onderhoud van een dienaar 150 pond d. i. 1800 gulden 's jaars aan. Prof. Kuyper is in staat en bereid hierover nadere inlichtingen te geven.

Zij die roepstem niet te vergeefs.

De zaak is volkomen duidelijk.

Zoolang de Boeren hun eigen leven en dat van vrouw en kind met het zwaard tegen de Kaffers moesten verdedigen, *kon* er geen zendingsgeest opkomen. En toen rustiger dagen aanbraken, kenden de Boeren geen andere dan de Engelsche missie, die steeds vijandig tegen hen overstond.

Thans echter breken betere tijden aan, en zal ook in Transvaal Christenplicht betracht worden.

Men leest in de *Hervorming*:

De *Revue Historique*, LX, 2 (Mars-Avril), 1896 deelt op bla. 371 het volgende mede:

In de Collection des grands écrivains de la France, eene uitgaaf die tegenwoordig onder leiding van Brunetière staat, is o. a. Pascal van Faugère verschenen. In deel I daarvan werd op bl. 202 eene verglasing, die allesbehalve nieuw is, nog eens herhaald. Pascal haalt daar n. l. de meening van den Jezuiet l'Amy aan, volgens wien het geoorloofd is een lasteraar te dooden. Naar aanleiding daarvan beweert Faugère, dat Kalvijn in zijn 15de Aphorisme in De modo propagandi Calvinismum, zou hebben geschreven: »Jezuieten met het zwaard te dooden of hen door leugen en laster onschadelijk te maken is plicht." Maar ongelukkig heeft Kalvijn in 't geheel geen werk onder dien titel opgesteld. De aanhaling, die heet van Kalvijn te wezen, is ontleend aan de Aphorismen van den Jezuiet Martinus Becanus, die in 1640 goedvond aan Kalvijn eene meening toe te dichten, welke in strijd is met al wat Kalvijn ooit schreef. Immers deze heeft, terwijl hij steeds *aan den Staat* het recht toekende om ketters te bestrijden, zich te gelijk altoos verset tegen alle *persoonlijk* plegen van geweld. Zelfs om aan de vervolging weerstand te bieden liet hij dat niet toe. — Faugère heeft blijkbaar zijn aanhaling ontleend aan Audin's leven van Kalvijn. Maar Audin was nauwgezet genoeg geweest om aan te geven: »Calv. apud Becan, t. I. op. 17. app. 15t. De modo propagandi Calvinismum." Faugère liet »apud Becan" weg, en deed nu als eene aanhaling uit Kalvijn voorkomen wat Becanus zelf alleen als zijne opvatting van Kalvijn's gevoelen geeft.

Doch niet om Faugère's oppervlakkigheid is het mij te doen, nu ik dit bericht uit de *Revue* overneem. Deze voegt daarbij het volgende:

Die valsche aanhaling van Kalvijn heeft eene geheele geschiedenis. Hij doet reeds lang in Roomsche strijdschriften de ronde en even lang is de valschheid daarvan duidelijk aangewezen. Naar aanleiding van Alzog's Kerkgeschiedenis weerlegde Baur die beschuldiging tegen Kalvijn reeds in 1851. In 1855 deelde Réville in deel IV van het *Bulletin de la Soc. du Prot. français* die weerlegging mede. Faugère zal dit misschien niet hebben gelezen? Mogelijk: maar nu komt een staaltje van de wijze, waarop Katholieke schrijvers soms met de waarheid omspringen als het Protestanten en hun goeden naam betreft.

De bekende in Frankrijk zoo hooggeschatte geschiedvorscher Weiss maakte de firma Hachette, de uitgevers van de *Collection*, opmerkzaam op Faugère's fout. Men verwachtte dus, dat de redacteur, Brunetière, voor eene rectificatie in deel II zou zorgen. De heer Brunetière vond dat echter — 't gold immers maar een Protestant, al was die Kalvijn, — de moeite niet waard. Hij heeft, over de zaak gerandpleegd, als volgt geantwoord: »al moge Kalvijn »de woorden, waarvan Faugère hem beticht, niet »hebben geschreven, men kan zonder eenige moeite »in zijne werken een en ander vinden dat op het- »zelfde neêrkomt. En gingen wij de vergissing van »Faugère herstellen, dan zouden wij dat moeten »gaan aantoonen; opzettelijk moeten gaan uiteen- »zetten, hoe hij in die dwaling heeft kunnen ver- »vallen en dat deze ten slotte al heel weinig be- »duidt. Stel dan, dat de aanhaling uit De modo »propagandi Calvinismum plaats maakt voor eene »uit de weerlegging van de dwalingen van Michael »Servetus, ubi docetur jure gladii coërcendos esse »haereticos: en ik begrijp niet, wie ter wereld iets »daarbij wint."

Tot dusver Brunetière.

De verslaggever in de Revue, G(ustave) M(onod), weigert aan te nemen, dat een man als Brunetière het onderscheid niet zou inzien tusschen het 16de eeuwsche staatsrecht, dat lijfstraf voor ketters billijkte, en de verachtelijke casuistiek, volgens welke doodslag, leugen en laster geoorloofde middelen zullen zijn, om het waar geloof over het onware te doen zegepralen. Hij heeft blijkbaar alleen uit de hoogte 't afgewezen aan de waarheid te geven wat haar toekomt.

Maar juist dat is het: Dat in een invloedrijk werk Kalvijn ten onrechte gebrandmerkt wordt, kan Brunetière zoo weinig schelen, hem den leider, den verantwoordelijken persoon voor dat werk, dat hij, schoon opzettelijk daarop attent gemaakt door wie ook in zijn oog *de* bevoegde persoon is, schoon met de stukken van dat onrecht overtuigd, het niet *wil* herstellen, nu hij 't kan doen.

Dat de nieuwe roomsche historici bij hunne reconstructie der geschiedenis het niet nauw nemen met de waarheid als 't geldt Protestanten donker, Roomsche zaken licht te kleuren, is bekend. Dat ook een man als Brunetière daaraan meedoet, is, geloof ik, niet nieuw. Dat hij aan *overtuigingen* weinig of geen waarde hecht, juist in 't godsdienstige goede trouw en waarheidszin mineacht, wisten wij na zijn bezoek aan 't Vatikaan. Dat hij zijn cynische beschouwing gebruiken zou om groote Protestanten te helpen verachtelijk maken bij het Fransch lezend publiek, dat hij te frivool is om van juister inzicht te willen gediend zijn, wisten wij nog niet.

De brief van Brunetière, schrijft de *Revue Internationale de Théologie* (1896, p 509), verdient te worden bewaard tot schande van zijn schrijver en ten bewijze van de geringe waarde, die aan zijn kritischen arbeid toekomt, willekeurig en fantastisch als die is. Maar dat de firma Hachette tegen beter weten in een uitgemaakte onwaarheid in een harer uitgaven duldt, mag bevreemding wekken. »La vérité objective", zeggen wij liever: de goede trouw is immers tegenwoordig de wet, die overal in de historische kritiek geldt; overal, behalve naar 't schijnt in de Revue des deux Mondes en te Rome, waar men nu eenmaal geen wetenschappelijk geweten bezit.

Laat ons voortaan, als we ons op Brunetière beroepen, aan deze bewuste vervalsching van Calvijns nagedachtenis denken.

Officieele Berichten.

(Met verkorting uit het Kerkblad van 27 Nov.)

Theologische School van „de Gereformeerde Kerken in Nederland."

Binnen eenige dagen, op den 6en December, herdenken wij weer de dies natalis van deze School, de eigene Inrichting van de Gereformeerde kerken tot opleiding van aanstaande bedienaren des Woords.

De Heere is ook gedurende het laatste jaar, het *twee-en-veertigste* van haar bestaan, dezer School gunstig geweest. Hij heeft de Leeraren gesterkt, zoodat zij hunnen arbeid geregeld konden verrichten, en ook hun onderwijs gewenschte vruchten doen dragen. 21 studenten konden in Juli dezes jaars tot de theologische lessen worden toegelaten, 17 hebben met goed gevolg